

V. <i>Slivková</i> : Pätnást rokov práce na ustáľovaní slovenskej terminológie	97
Železničné tarifné názvoslovie (Pokračovanie)	105
A. <i>Pásová</i> : Základy francúzsko-slovenskej papierenskej terminológie	113

POZNÁMKY A DISKUSIE

A. <i>Okáľ</i> : Ďalšie poznámky k hydinnárskemu názvosloviu	115

ZPRÁVY

J. <i>Pikorová</i> : J. A. Belčikov, Internacionálna terminologija v ruskom jazyke	124
G. <i>Tanušková</i> : Názvoslovný zpravodaj zemедельскý	127
Zasadnutie Československej normalizačnej komisie pre terminológiu	128
Diskusia o poľovnickej terminológii	128

SLOVENSKÉ ODBORNÉ NÁZVOSLOVIE

ČASOPIS SLOVENSKEJ AKADEMIE VIED

ROČNÍK VIII - 1960 - ČÍSLO 4

Vydáva

Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied v Bratislave

Hlavný redaktor dr. Ján Horecký

Tajomníčka redakcie Gertrúda Tanušková

Redakčná rada: dr. Ferdinand Buffa, dr. Ján Horecký,

Viera Slivková, Gertrúda Tanušková

Redaktorka časopisu Terézia Zachardová

Technický redaktor Vladimír Štefanovič

Redakcia: Bratislava, Klemensova 27

Vychádza mesačne raz

Rozširuje a doručuje Poštová novinová služba v Bratislave

Objednávky prijíma každý poštový úrad aj doručovateľ

Rukopis zadaný vo februári, vytičený v marci 1960

Ročné predplatné Kčs 24,-. Jednotlivé číslo Kčs 2 -

Vytičili Polygrafické závody, národný podnik, závod 2, Bratislava

Povolené výmerom PIO č. 12067/54-IV/2. A-654749

PÄTNÁŠŤ ROKOV PRÁCE NA USTÁLOVANÍ SLOVENSKEJ
TERMINOLÓGIE

Viera Slivková

Spoľahlivým ukazovateľom všetkých veľkých zmien, ktorými naša spoločnosť prešla od oslobodenia, je i slovná zásoba nášho spisovného jazyka. V nej sa odrzkaďuje všetko nové, čo priniesol pokrok v jednotlivých odvetviach vedy i praxe. Osobitnou zložkou slovnnej zásoby je terminológia. A práve terminológia v posledných rokoch prekonala neobyčajne prudký vývin, pretože obohacovanie slovnnej zásoby sa dnes deje skoro výlučne pomocou odborných názvov.

V minulosti sa výskumu slovenskej terminológie nevenovala temer nijaká pozornosť, aspoň nie zo strany jazykovedcov. Toho, na čo by bolo bývalo možné po oslobodení nadväzovať, bolo skutočne veľmi málo. Kým v českých krajinách malo v poprevratových rokoch vydávanie terminologických slovníkov už takmer storočnú tradíciu, u nás sa v tomto období začali iba prvé pokusy. Máme tu na mysli predovšetkým *Právnický terminologický slovník* Fajnora-Zátvreckého (I. časť 1921, II. časť 1923), *Viestov Železničný slovník* (1919), ktorý bol vlastne prvým terminologickým slovníkom na Slovensku a *Ledényiho slovník Nomina anatomica* (1935), ktorý sa opiera o staršie lekárske slovníky, a to Polakovičov a Halašov.

Inak slovenskí odborníci začali spolupracovať s českými pri vydávaní inojazyčno-česko-slovenských slovníkov (Krouza, Mikulík), a to prostredníctvom Odboru pre technické názvoslovie pri Matici slovenskej.

V niektorých časopisoch (Bratislava, Slovenská reč a v prepravratovom období najmä v Slovenských pohľadoch) začali sa objavovať tu a tam i menšie úvahy a články o terminologických otázkach.

No všetky tieto práce, slovníkové i ostatné, museli často zápasit s ťažkosťami vyplývajúcimi z teoretickej nejasnosti problémov. Chýbal spoločný teoretický náhľad, ktorý by bol odstránil tápanie a neistotu v mnohých otázkach i veľmi časté mechanické preberanie českej terminológie.

Sústavnejšia práca na ustáľovaní slovenskej odbornej terminológie, najmä technickej, začala sa až po roku 1948. Československý ústav práce, odbočka v Bratislave, zorganizoval jednak excerpovanie materiálu z technickej literatúry i praxe, jednak založenie Komisie pre technické názvoslovie; činnosť tejto komisie sa však nerozvinula.

Pre túto prácu vyžadovalo sa nielen porozumenie, prip. orientácia v technickej literatúre, ale predovšetkým teoretická znalosť slovenčiny. Vyžadovala sa pomoc jazykovedca. Túto pomoc poskytol vtedajší Jazykovedný ústav SAVU. Takto sa výskum slovenskej odbornej terminológie začal sústreďovať v rukách jazykovedcov. Pravda, boli to len skromné začiatky, nešlo ešte ani zďaleka o sústavné všestranné štúdium celej terminologickej problematiky. Na to bolo treba najprv zhromaždiť väčšie množstvo materiálu. Podmienky pre systematické zhromažďovanie terminologického materiálu z najrozličnejších vedných odborov sa začali utvárať až v období zvýšenej vedeckej činnosti a stále väčších a väčších publikačných možností slovenských odborníkov.

V súvislosti so všestranným rozvojom nášho hospodárstva sa začala súčasne pociťovať naliehavá potreba tvoriť mnohé nové názvy. Na opätovné požiadavky mnohých odborníkov zintenzívniť prácu v odbornej terminológii a sústrediť ju v jednom centre reagoval Jazykovedný ústav SAVU zriadením osobitného terminologického oddelenia. Terminologické oddelenie pri Jazykovednom ústave SAVU vzniklo ako záväzok k IX. sjazdu KSS v r. 1950. Pracoval v ňom najprv dr. Ján Horecký, neskôr pribudli dr. Ferdinand Buffa a Viera Dujčíková-Slivková.

Práca v oddelení sa rozvíjala veľmi intenzívne. Zriaďovali sa terminologické komisie, v ktorých popri odborníkoch pracoval vždy jeden jazykovedec.

Terminologické komisie sa schádzali viac-menej pravidelne podľa zaneprázdnenosti a často i porozumenia členov.

Medzi aktívne komisie v začiatočnom období patrila najmä Komisia pre právnú terminológiu, ktorá pod vedením neb. dr. A. Zátareckého pripravovala zrevidované a doplnené vydanie spomínaného slovníka (*Právnický terminologický slovník*), po dlhšom čase svojej existencie už trochu zastaraného. Po vydaní tohto slovníka, ktorý obsahoval síce bohatý materiál, no jednako bol iba súpisom termínov, začala komisia pracovať

na výkladovom terminologickom slovníku, no po smrti dr. A. Zátareckého sa činnosť tejto komisie prerušila.

Bohatú činnosť už od svojho založenia vyvíjali aj niektoré komisie pre technickú terminológiu. Boli to najmä Komisia pre strojnú terminológiu, Komisia pre terminológiu vodného staviteľstva a neskôr i Komisia pre banícku terminológiu. Strojnícka terminologická komisia, ktorá pracovala pod vedením čl. kor. J. Gondu, zamerala svoju prácu na terminológiu častí strojov, obrábania kovov a letectva. Výsledky svojej práce vydala potom v podobe slovníkov (*Terminológia častí strojov 1952*, *Terminológia obrábania kovov 1952* a *Letecký terminologický slovník 1953*).

Komisia pre terminológiu vodného staviteľstva, ktorej predsedom bol spočiatku akad. Š. Bella, po jeho smrti akad. O. Dub, spracovala terminológiu hydrologie, hydrauliky, pedológie, zdravotného inžinierstva a hydrotechnických stavieb. Táto terminológia vyšla v troch dieloch pod názvom *Terminológia vodného hospodárstva I., II. a III.* v rokoch 1954 a 1955.

Banícka terminologická komisia pod vedením prof. inž. dr. J. Šimčíka začala pracovať najprv v Bratislave, neskôr pokračovala v Košiciach, kde spracovala a pripravila do tlače terminológiu baníctva, základné termíny hutníctva, úpravníctva, banského meračstva, banského dopravníctva a strojnictva, ekonomiky a základné geofyzikálne termíny pod názvom *Banícky terminologický slovník* (r. 1955).

Bohatú činnosť vyvíjala aj Komisia pre chemickú terminológiu. Jej subkomisia pre anorganickú a fyzikálnu chémiu pracovala pod vedením inž. M. Zikmunda. Výsledky svojej práce publikovala ešte r. 1951 v Chemických zvestiach, neskôr v osobitnom slovníku (*Terminológia anorganickej a fyzikálnej chémie*, 1956). Subkomisia pre organickú chémiu pod vedením prof. L. Krasneca a subkomisia pre silikátovú chémiu pod vedením akad. M. Gregora (ktorý bol i predsedom celej komisie) vydali výsledky svojej práce v slovníkoch *Terminológia organickej chémie* (1958) a *Terminológia silikátového priemyslu* (1955).

Veľmi záslužnú prácu vykonali aj niektoré komisie z oblasti biologických a lekárskeho vied.

Komisia pre botanickú terminológiu pod vedením neb. prof. J. M. Novackého zrevidovala všetky slovenské názvy v Dostálovej Květene ČSR a vydala knižne nomenklatúru tzv. vyšších rastlín pod názvom *Slovenská botanická nomenklatúra* (1954).

Spracovala aj názvoslovie okrasných, zväčša exotických rastlín, ktoré však neboli pojaté do nomenklatúry. Po smrti prof. Novackého pracovala komisia pod vedením M. Červenku na terminológii botanickej morfológie, ktorú vydala v osobitnom slovníku r. 1959.

Komisia pre zoológickú terminológiu, ktorá pracovala pod vedením prof. O. Ferianca, síce nevydala knižne nič zo svojho bohatého materiálu, no väčšinu (základné názvy vyšších jednotiek, názvy holubov, králikov, motýľov a vtákov) uverejnila v časopise Slovenské odborné názvoslovie. Komisia ďalej zrevidovala názvoslovie v práci O. Ferianca *Slovenské názvoslovie vtákov*. V najbližšom období hodlá komisia vydať osobitný slovník zoológických názvov.

Veľké úsilie pri ustaľovaní lekárskeho názvoslovia vynaložila Komisia pre lekársku terminológiu, ktorá pracovala najprv pod vedením akad. J. Staneka, neskôr čl. kor. J. Antala. Komisia spracovala najprv terminológiu histológie (v práci akad. Staneka *Embryológia človeka*), neskôr začala revidovať Ladžianskeho (Leďeniho) *Nomina anatomica* podľa jenského názvoslovie a napokon už vypracovaný elaborát prepracovala podľa parížskeho názvoslovie, ktoré sa začalo medzitým zavádzať. Osobitná komisia ustálila aj niektoré základné pojmy a názvy z epidemiológie.

Sľubne začala svoju činnosť rozvíjať aj Komisia pre veterinársku terminológiu v Košiciach pod vedením čl. kor. J. Horvorku. Začala sa spracovávať terminológia všetkých odborov veterinárneho lekárstva. Pomerne bohatý materiál použil dr. J. Popesko vo svojej učebnici anatómie zvierat a názvoslovie histológie vyšlo ako slovník. Niektoré časti veterinárskej terminológie boli uverejnené v Slovenskom odbornom názvosloví.

Z ostatných komisií treba spomenúť záslužnú prácu Komisie pre telovýchovnú terminológiu (prof. Straňai), ktorá zatiaľ vypracovala slovník termínov ľahkej atletiky a lyžiarstva (1958). Úspešne pracovala aj Komisia pre matematickú terminológiu, ktorá pod predsedníctvom doc. A. Dubca spracovala predbežne terminológiu elementárnej matematiky (1957). Komisia pre lesnícku terminológiu pod vedením prof. F. Paňánka vydala knižne základnú lesnícku terminológiu (*Lesnícky terminologický slovník*, 1955), ktorú neskôr zrevidovala a pripravila na nové vydanie. Slovníček základných jazykovedných termínov vydala ešte r. 1952 Komisia pre jazykovednú terminológiu, ktorá pracovala pod predsedníctvom doc. J. Ružičku,

neskôr dr. Št. Peciara. Po IV. slavistickom kongrese v Moskve (1958) komisia obnovila svoju činnosť a pod vedením doc. Ružičku spracúva výkladový slovník jazykovedných termínov.

Komisia pre zememeračskú terminológiu zakončila svoju činnosť predbežne vydaním *Zememeračskej terminológie*, zahrnujúcej v prevažnej miere termíny z fotogrametrie a niektoré termíny z nižšej geodézie.

Veľký kus práce má za sebou aj Komisia pre loďnú terminológiu, ktorá pracovala pod vedením kpt. K. Miškovského. Táto komisia spracovala jednak terminológiu stavby lodí, jednak účinne spolupracovala s Úradom pre normalizáciu pri príprave názvoslovnej normy, z ktorej už vyšli tlačou štyri zošity.

Činnosť Komisie pre zväračskú terminológiu sa sústredila predovšetkým na ustálenie niektorých základných názvov zvärania a spájkovania, no najmä na ustálenie slovenskej terminológie pre medzinárodný zväračský slovník.

Úspešná bola aj práca niektorých menších komisií, spracúvajúcich zväčša terminológiu užších, špeciálnejších odborov.

Treba tu spomenúť predovšetkým Komisiu pre televíznu terminológiu, ktorá pôvodne pracovala pri ustaľovaní slovenskej časti normy *Televízni názvosloví* a potom vydala toto názvoslovie ako osobitný slovník (*Terminológia televízie*, 1956).

S úspechom završila prvú etapu svojej práce aj Komisia pre optickú terminológiu. Pod vedením dr. J. Hajdu spracovala a pripravila do tlače slovník základnej optickej terminológie.

Komisia pre fotografickú terminológiu (L. Noel) vydala knižne základnú *Fotografickú terminológiu* v rozsahu zodpovedajúcom požiadavkám amatérskej fotografie.

Slovníček galenickej farmácie, vydaný ešte r. 1953, bol výsledkom sústavnej práce Komisie pre farmaceutickú terminológiu, ktorá pod vedením doc. L. Zathureckého spracovala ešte názvoslovie farmakognózie.

Komisia pre genetickú terminológiu, dosiaľ dosť rozkolísaná, pripravila pod vedením doc. J. Kříženeckého, neskôr dr. L. Rabanovej za pomerne krátky čas na vydanie slovníka.

Komisia pre poľovnícku terminológiu spracovala pod vedením dr. M. Takáča základné názvy poľovníctva, strelecký a kynologický terminológiu, ktorá sa použila v niektorých pub-

likáciách Slovenského vydavateľstva pôdohospodárskej literatúry.

Z novších komisií úspešne napredujú najmä Komisia pre železničnú terminológiu, ktorá pod vedením inž. I. Viesta spracúva terminológiu strojnictva, staviteľstva, dopravy, prepravy a návestenia, ďalej Komisia pre atómovú fyziku, ktorá pod vedením inž. I. Nábělka spracúva základné teoretické názvy atomistiky, Komisia pre hutnícku terminológiu, ktorá postupne spracúva predovšetkým terminológiu farebných kovov a Komisia pre šachovú terminológiu, ktorá pod vedením E. Potúčka spracúva terminológiu praktického i problémového šachu.

Pri všetkej snahe organizovať ustaľovanie odbornej terminológie čo najpružnejšie nepodarilo sa predsa prácu niektorých komisií dostatočne usmerniť a zintenzívniť. Tak sa stalo, že mnohé komisie začali spočiatku sľubne vyvíjať svoju činnosť, no v neskorších rokoch, ba niektoré, žiaľ, ešte v tom istom roku, ako boli založené, vo svojom úsilí ochabli.

Pomerne aktívnu činnosť vyvíjali spočiatku napr. Komisia pre potravinársku terminológiu, Komisia pre poľnohospodársku terminológiu, Komisia pre terminológiu anorganických prírodných vied, Komisia pre terminológiu architektúry, Komisia pre fyzikálnu terminológiu a Komisia pre ekonomickú terminológiu.

Niektoré z týchto komisií zhromaždili i dosť bohatý materiál. Napriek tomu nepodarilo sa im tento materiál publikovať v podobe slovníka.

Dosť nepravidelne, nesústavne pracovala aj Komisia pre elektrotechnickú terminológiu, ďalej Komisia pre psychologickú terminológiu, Komisia pre hudobnú terminológiu a Komisia pre výtvarnú terminológiu.

Komisia pre marxistickú terminológiu obmedzila svoju činnosť iba na niekoľko schôdzok a Komisia pre archeologickú komisiu mala iba jedinú schôdzku.

Príčin, pre ktoré niektoré komisie nedospelí k uspokojivým výsledkom, bolo viacej. Niekedy to bol napr. príliš zdĺhavý postup pri zhromažďovaní materiálu, inokedy príliš široká oblasť, z ktorej sa terminologický materiál získaval. Niekedy došlo k personálnym zmenám alebo prechodom viacerých členov komisií na mimobratislavské pôsobisko a pod. No najčastejšie to bol nedostatočný záujem a porozumenie pre túto prácu. Popri tesnej spolupráci s najširším kruhom odborníkov

v terminologických komisiách sa úspešne rozvinula aj spolupráca s niektorými inými inštitúciami. Spomenúť treba najmä spoluprácu pri poslovenčovaní Zbierky zákonov, spoluprácu pri vypracúvaní česko-slovenských názvoslovných noriem, ďalej pri poslovenčovaní niektorých dôležitých služobných predpisov (napr. vojenských, železničných, spojových atď.).

Krátko po rozvinutí intenzívnejšej činnosti pri zhromažďovaní materiálu v jednotlivých komisiách sa začala naliehavo vynárať otázka publikačných možností pre uznesenia komisií do tých čias, kým nebudú publikované v slovníku. Prvým pokusom bol bulletin Odborné názvoslovie. Čoskoro ho však nahradil mesačník Slovenské odborné názvoslovie, ktorý začal vychádzať ako orgán všetkých terminologických komisií i terminologického oddelenia od januára 1953.

Založenie časopisu malo pre terminologické oddelenie veľký význam. Predovšetkým malo priaznivý vplyv na prácu komisií. Vedomie, že termíny ustálené na schôdzkach budú prístupné širšej verejnosti, viedlo členov komisií k zodpovednejšej a intenzívnejšej práci.

Pre pracovníkov oddelenia sa stal časopis orgánom, v ktorom mohli sústavne publikovať teoretické úvahy o jednotlivých problémoch, ktoré sa pri každodennej práci v komisiách vynárali.

V rubrike diskusií bolo možné podrobnejšie preskúmať terminologickú problematiku niektorých odborov vyvolaním diskusií o niekoľkých termínoch.

Potrebám prekladateľov inojazyčnej odbornej literatúry sa vychádzalo v ústrety uverejňovaním prekladov najmä ruských, neskôr aj inojazyčných termínov (anglických, nemeckých, francúzskych). Uverejňovali sa zväčša také termíny, ktoré nebolo možné nájsť v bežných slovníkoch.

Napokon v rubrike zpráv sa uverejňovali jednak informácie o nových terminologických slovníkoch, jednak rozbor jazykovej stránky niektorých odborných publikácií, a to nielen ich terminologické a drobné jazykové nedostatky, ale aj ich štylistická úroveň.

Sústavná praktická práca v terminologických komisiách by nebola, pravda, možná bez širšieho rozpracovania teoretických problémov odbornej terminológie, a to terminológie vo všeobecnosti, ako aj slovenskej odbornej terminológie.

V tejto oblasti významný podiel majú najmä práce J. Horec-

kého, a to jednak jeho knižná publikácia *Základy slovenskej terminológie* (1956), jednak mnohé jeho články v časopisoch.

Vo svojich prácach J. Horecký vymedzuje predovšetkým pojem termín, podáva jeho definíciu a vymenúva najdôležitejšie vlastnosti termínu (významová priehľadnosť, systémovosť, ustálenosť, jednoznačnosť a presnosť, nosnosť), zdôrazňuje dôležitosť správneho vzťahu medzi obsahom a formou a potrebu ustavienej konfrontácie s praxou pri ustáľovaní nových termínov.

V drobnejších štúdiách v časopise Slovenské odborné názvoslovie rozoberajú pracovníci oddelenia niektoré ďalšie teoretické otázky odbornej terminológie. Skúmajú sa napr. otázky motivácie v terminológii, otázka ľudovosti a medzinárodnosti terminológie, otázky synonymity a homonymity i otázky purizmu v terminológii a vzťahu medzi slovenskou a českou terminológiou.

Práca na ustáľovaní slovenskej odbornej terminológie je, ako vidieť, rozsiahla, mnohostranná, zaujímavá, ale aj zodpovedná. Úzka spolupráca odborníkov s jazykovedcami zaručuje úspešné zvládnutie tejto práce najmä tým, že terminológia sa takto tvorí v úzkej spojitosti so životom, nie je odtrhnutá od praxe, nie je iba výsadou jazykovedcov, ako sa to niekedy mylne tvrdievalo. Na druhej strane je snahou terminologického oddelenia, aby novoutvorená a ustálená slovenská terminológia dobre spĺňala i spoločenské požiadavky. Pracovníkom terminologického oddelenia nie je ľahostajné, ako je ten-ktorý termín utvorený, no nie im je ľahostajné ani to, aký ohlas utvorenie nového termínu vyvolá. V nahrádzaní niektorých českých termínov novoutvorenými slovenskými vidí sa často prejav purizmu. No málokedy sa pritom berie do úvahy fakt, že k premenovaniu toho-ktorého termínu mohla viesť okrem dôvodov čisto jazykových predovšetkým snaha o spresnenie terminológie. Často sa totiž stáva, že starý názov nevystihuje presne podstatu pojmu. Spofahlivým ukazovateľom správnosti postupu pri terminologickej práci je napokon sám vývin, ktorý pomôže odstrániť všetko to, čo by sa z nesprávneho chápania vecí do jazyka dostalo.

Päťnásťročná úspešná práca pri ustáľovaní slovenskej odbornej terminológie bude iste dostatočne silným popudom pre prácu do ďalších rokov.

ŽELEZNIČNÉ TARIFNÉ NÁZVOSLOVIE

(Pokračovanie)

pomocná cesta

cesta určená pre prepravu, ak nemožno zásielku pre prepravnú prekážku prepraviť po smerovacej ceste, alebo cesta nariadená Ministerstvom dopravy alebo správou dráhy z prevádzkových dôvodov

ponuka o prevzatí sadzieb

vyhláška obsahujúca sľub Železnice, že ak bude zásielka prepravená po jej tratiach, poskytne lacnejšie dovozné platné po súťažnej ceste alebo dovozné ešte o určitú časť nižšie

poplatok za ohlásení záujem na dodaní

doplňujúci poplatok, ktorý vyberá Železnica v medzinárodnej preprave CIM, keď ohlási odosielateľ v nákladnom liste záujem na dodaní

poplatok za predaj

doplňujúci poplatok za vykonaný predaj prebytku alebo neobvytné zásielky stanicou

poplatok za zhytne zisťovanie straty alebo poškodenia zásielky

doplňujúci poplatok, ktorý vyberie stanica, keď zisťovala na žiadosť prepravcu čiastočnú stratu alebo poškodenie zásielky so záporným výsledkom

poplatok z doberky

doplňujúci poplatok, ktorý počíta Železnica za zataženie zásielky doberkou

poplatok z miesta

doplňujúci poplatok za ponechanie živých zvierat bez schránok a za uloženie ostatných vozňových zásielok na priestranstve stanice

posuvné

poplatok za posunovacie práce vykonávané na žiadost vlečkára (napr. za radenie vozňov, za posun a rozostavenie vozňov)

pravidelná tarifa = normálna tarifa

tarifa, ktorá nie je viazaná na splnenie osobitných podmienok, napr. obyčajné cestovné. V nákladnej preprave sú to sadzby, ktoré možno použiť podľa roztriedenia tovaru, na rozdiel od sadzieb podľa výnimčných taríf a osobitných ustanovení, ktoré môžu, ale nemusia platiť pre všetky stanicičné spoje a môžu byť viazané na osobitné podmienky

pravidelné dovozné = normálne dovozné

dovozné počítané podľa pravidelnej tarify

pravidelné sadzby = normálne sadzby

sadzby platné bez splnenia osobitných podmienok, napr. obyčajné cestovné. V nákladnej preprave sadzby, ktoré možno použiť podľa roztriedenia tovaru, na rozdiel od sadzieb podľa výnimčných taríf

a osobitných ustanovení, ktoré môžu, ale nemusia platiť pre všetky staníšné spoje a môžu byť viazané na osobitné podmienky

predchádzajúce prepravné

prepravné zaplatené za predchádzajúcu prepravu zásielky; vyskytujú sa pri novom podaní zásielky

prednostné zrážky

sumy, ktoré sa pri dĺžbe sväzových sadziieb prednostne priručujú (podieľajú sa na neutrálne trate, výpravné a pod.)

prekladistná tarifa

tarifa platná pre styk s riečnymi prístavmi (prekladistami), ktorá často podporuje dovoz a vývoz po rieke alebo vnútrozemskú plavbu

premenlivé prepravné náklady

časť vlastných nákladov prepravcu, ktorá stúpa a klesá v rozsahom prepráv

prémie

v železničnej tarife sumy, ktoré platí Železnica prepravcom za výkony zlepšujúce železničnú prevádzku (napr. prémie za odosielateľský ucelený vlak, za predčasné naloženie a vyloženie vozňa)

preplatok

suma cestovného, dovozného, poplatkov, pokút alebo výdavkov vybraných železnicou neoprávnene; preplatky je povinná železnica vrátiť

prepočítací kurz

kurz, podľa ktorého preratáva železnica dovoznú, dopĺňujúcu poplatky atď. vyjadrenú v cudzej mene na domšću menu, v ktorej sa platia

prepočítané dovozné

dovozné vypočítané podľa jednej tarifnej sadzby za celú tarifnú cestu

prepočítanie sadziieb

spôsob výpočtu cestovného alebo dovozného, pri ktorom sa cestovné alebo dovozné určuje podľa jednej sadzby za celkovú kilometrickú vzdialenosť na rozdiel od lomených sadziieb, kde sa sadzby určujú osobitne pre jednotlivé úseky

prepravná cesta

cesta, po ktorej sa zásielka skutočne prepravuje; môže to byť cesta smerovacia, cesta predpísaná odosielateľom, cesta okľukou, príp. cesta pomocná

prepravná daň

daň, ktorú štátne finančné správy v niektorých štátoch vyberajú z cestovného a železničného spravidla započítavajú do sadziieb

prepravná vzdialenosť

vzdialenosť zistená podľa tarifných ustanovení buď za použitú cestu, alebo za najkratšiu cestu

prepravné

súhrn dovozného, prirážok k dovoznému, dopĺňujúcich poplatkov, prípadne i hotových výdavkov a pokút vyplývajúcich z vykonávania prepravy tovaru, cestovných batôžín a spešných

prestavné

dopĺňujúci poplatok za premiestnenie vozňa prichystaného na nakladanie alebo vykladanie na iné miesto v stanici na základe návrhu prepravcu alebo z dôvodu konania podľa colných alebo iných správnych predpisov. V niektorých staniciach osobitne uvedených sa počíta „prevoz“ za niektoré úkony, ktoré všeobecne zakladajú nárok na prestavné

prevádzková dĺžka trate

vzdialenosť od stredu prijímacej budovy počiatkovej stanice do stredu prijímacej budovy konečnej stanice

prevádzkový koeficient

číslo percentného podielu prevádzkových nákladov na hrubých príjmoch železnice

prevodné odstupňovanie

úprava tarify sprostredkujúca prechod od zlávnenej tarify platnej do, resp. od určitej vzdialenosti k nezlávnenej tarife, aby sa odstránil príliš náhle skoky v sadzbách

prevozné

dopĺňujúci poplatok, ktorý sa počíta v určitých staniciach ČSD za premiestnenie zásielok (vozňových a kusových) alebo prázdnych vozňov v presne určených prípadoch (napr. od skladišťa k colnici alebo opačne, od skladišťa k loďi alebo opačne, medzi skladištami). Prevozným je aj poplatok za premiestnenie zásielky medzi pobočnou výpravňou a určenou železničnou stanicou. Niekedy prevozné zahŕňa výkony, za ktoré sa v iných staniciach osobitne neoznačených vyberá prístavné alebo prestavné

priama medzinárodná tarifa

tarifa so sadzbami medzi stanicami rôznych železníc rozdielnych štátov

priama tarifa

tarifa so sadzbami medzi stanicami rôznych železníc. Ak došlo medzi zúčastnenými železnicami k vytvoreniu tarifného sväzu, ide o sväzovú tarifu

priama medzinárodná tarifa

tarifa so sadzbami medzi stanicami rôznych železníc toho istého štátu

priestorová tarifa = prirodzená tarifa

nákladná tarifa rozlišujúca za inak rovnakých okolností sadzby dovozného len podľa rýchlosti prepravy a podľa stupňa využitia vozňa

priestorovo-hodnotová tarifa

tarifa vybudovaná jednak na zásade, že tovar sa má tarifovať podľa toho, akú úžitkovú hodnotu prináša jeho preprava prepravcom, resp. podľa ceny prepravovaného tovaru, jednak podľa stupňa využitia vozňa a rýchlosti prepravy

priestorový tarifný systém

tarifný systém, rozlišujúci - za inak rovnakých okolností - sadzby dovozného len podľa rýchlosti prepravy a podľa stupňa využitia vozňa

prevozná tarifa = tranzitná tarifa

tarifa platná pre prevoz buď štátnym územím alebo traťami určitej železnice. Často poskytuje zľavnené sadzby alebo vyrovnáva len výhodu, ktorú majú prepravcovia na konkurenčných cestách

prijímací kurz

kurz, podľa ktorého preratáva železnica dovoznú, dopĺňujúce poplatky atď. vyjadrené v domácej mene na cudziu menu, v ktorej sa platia

prípojkové sadzby

tarifné zľavy obsiahnuté v tzv. Prípojkách k nákladnej tarife. Od roku 1933 uverejňovali ČSD všetky tarifné zľavy v Prípojkach a pokračovali v tomto smere od roku 1946 až do formálneho zrušenia Prípojky uplynutím roku 1950

prípojky kilometre

vzdialenosti v kilometroch do susedných hlavných staníc v kilometrovníku ČSD (TR 4)

prirážka

suma, ktorú vyberajú ČSD v určitých prípadoch v preprave cestujúcich alebo psov spravidla vo vlaku (napr. pri ohlásenom nástupe bez cestovného lístka, pri doplatku cestovného za vyššiu vozňovú triedu)

prístavné

dopĺňujúci poplatok za prichytenie prázdneho alebo naloženého vozňa v stanici na žiadosť prepravcu na inú než na všeobecnú nákladkovú a vykládkovú koľaj, na určité miesto všeobecnej nákladkovej alebo vykládkovej koľaje alebo od koľajovej váhy k miestu zloženia preťaže alebo doloženia podávanej zásielky. V osobitne určených staniach sa vyberá prevozná za niektoré výkony, ktoré zakladajú všeobecné nárok na prístavné. Pre pristavenie na vlečku je osobitný poplatok

prívozná tarifná doložka

tarifná doložka určujúca podmienku, že tovar na stanicu sa privezie cestnými vozidlami alebo po vlečke, nie však po železnici

prohibitívna tarifa

tarifa zavádzajúca nerovnaké sadzby alebo podmienky pre prepravu tovaru rôznych štátov. Niektoré také zhoršenia boli obchodnými zmluvami zakazované, napr. podmienka domáceho pôvodu tovaru, iné boli prípustné, najmä podmienky postihujúce rovnako tovar vlastného štátu (napr. doložka o množstve alebo prívozná doložka)

reexpedícia

ďalší podaj zásielky, ktorá došla do stanice určenia novým nákladným listom; reexpedícia býva často spojená s úľavou pri výpočte dovozného, napr. tým, že sa prepočíta vzdialenosť z pôvodnej odosielacej stanice do konečnej stanice určenia

reexpedičná stanica

stanica, v ktorej sa uskutočňuje reexpedícia zásielky

refakcia

zastaralý názov pre návratkovú zľavu

rezová tarifa

tarifa vzniknutá rozložením železničnej siete na tarifné oblasti ohraničené čiarami, na ktorých ležia rezové body; vzdialenosti alebo sadzby sa určujú osobitne zo stanice každej oblasti k týmto bodom a zostávajú sa do tabuliek. Pre výpočet dovozného sa sčítajú rezové sadzby do jednotlivých rezových bodov a pre výpočet dovozného platí najlacnejšia sadzba

rezové body

stanice alebo body (napr. pohraničné prechodové body) oddeľujúce tarifne dve oblasti, na ktoré bola rozdelená železničná sieť (alebo prirodzene vzniknuté oblasti, napr. dve susedné dráhy). Do jednotlivých rezových bodov sa vypočítavajú vzdialenosti alebo sadzby (rezové vzdialenosti a rezové sadzby) a zostávajú sa do prehľadných tabuliek. Celková vzdialenosť alebo sadzba sa zistí tak, že sa sčítajú čiastkové (rezové) vzdialenosti alebo sadzby do toho istého rezového bodu. Najmenší súčet je platná celková vzdialenosť alebo sadzba. Účelom je zmenšiť rozsah tabuliek

rezové dovozné

dovozné vypočítané podľa rezovej sadzby

rezové sadzby

sadzby podľa rezovej tarify vypočítané do rezových bodov

rezové tarify

tarify obsahujúce rezové sadzby

rezové vzdialenosti

vzdialenosti vypočítané do rezových bodov

rezový kilometrovník

forma kilometrovníka, v ktorom kilometrické údaje sú udané do rezových bodov

rovnaké používanie taríf

po povinnosť Železnice používať tarify rovnakým spôsobom pre všetkých záujemcov a pre všetky zásielky, pri ktorých sú splnené podmienky určené týmito tarifikami

roztriedenie tovaru = klasifikácia tovaru

zoznam tovaru v nákladnej tarife, v ktorom sú jednotlivé druhy tovaru zaradené do tarifných tried

rýchlotovar

zásielka, ktorú je Železnica povinná prepraviť rýchlejšie (v kratšej dobovej lehote) a za vyššie dovozné ako obyčajný tovar; podáva sa na prepravu nákladným listom pre rýchlotovar

sadzba cestovného

cestovné za jednu osobu

sadzbotvorná cesta

cesta, po ktorej sa určuje sadzba

sadzby dovozného

dovozné za jednotku váhy, plochy vozňa, alebo za kus

sadzobná jednotka

suma, ktorú určila Železnica na úhradu traťových nákladov za prepravu jednotky prepravného množstva (1 osoba, 10 kg, 1 q, 1 t, 1 m² nakladacej plochy vozňa, 1 kus) a jednotky prepravnej vzdialenosti. Zo sadzobných jednotiek sa počítajú sadzby cestovného a dovozného za cestovné batožiny, spešiny a novinové balíky. Sadzobná jednotka môže byť pre všetky vzdialenosti rovnaká alebo môže byť pre jednotlivé skupiny vzdialenosti rôzna. Pre výpočet sadzieb dovozného za tovar treba poznať ešte výpravné. (Niekdedy sa miesto názvu „sadzobná jednotka“ používa názov „jednotková sadzba“ alebo „traťový poplatok“.)

sadzobné tabuľky

tarifné sadzby (cestovného alebo dovozného) zostavené podľa druhu cestovného a dovozného na jednotlivé vzdialenosti alebo skupiny vzdialeností, pre ktoré platí rovnaká výška sadzieb

sezónne tarify

tarify platné len pre určené obdobie v roku. Môžu byť znížené alebo zvýšené

schodok dovozného

pri delbe sväzových sadzieb rozdiel medzi dovozným po sadzbotvornej ceste a vyšším dovozným, ktoré tarifa určuje po smerovacej ceste

schválenie tarify

opatrenie, ktorým príslušný štátny orgán (napr. Ministerstvo dopravy) prejavuje súhlas s formálnym a vecným obsahom tarify

skladištné

doplňujúci poplatok za uloženie tovaru v skladišti, resp. na staničnom priestranstve

skladné

poplatok za uskladnenie tovaru podľa písomného dohovoru ukladateľa so stanicou

spätné prenášanie sadzby

určovanie lacných sadzieb platných na dlhšiu vzdialenosť i pre jednu alebo niekoľko stanic ležiacich na sadzbotvornej ceste pred zvýhodnenou stanicou

spoj = relácia

kombinácia jednej stanice (odosielacej, nástupnej, stanice, z ktorej platí určitá sadzba) s inou stanicou (určenia, cieľovou, stanicou, do ktorej platí určitá sadzba)

stále prepravné náklady

časť vlastných nákladov prepravy, ktoré zmenou rozsahu preprav – pokiaľ tieto neprekročia určitú hranicu – nemenia sa buď vôbec, alebo sa menia len celkom nepatrne

staničná tarifa = relačná tarifa

1. tarifa, ktorá obsahuje sadzby alebo dovozné (event. i tarifné vzdialenosti) medzi určitými stanicami,
2. názov pre sadzby medzi určitými stanicami, ktoré sú pojaté do určitej tarify (napr. do výnimočnej tarify)

staničné sadzby

sadzby platné priamo pre prepravu z určitých odosielačich stanic do určitých stanic určenia

stojné

pokuta za zastavenie železničných kofajž železničnými vozidlami prepravovanými na vlastných kolesách alebo vozňami prepravcov

stupňovitá tarifa

tarifa, ktorej sadzby sú tvorené zo sadzobnej jednotky rôznej pre jednotlivé vzdialenostné skupiny. Ak klesá sadzobná jednotka so vzrastom vzdialenosti, ide o stupňovitú tarifu s klesajúcou sadzobnou jednotkou. Sovietske železnice majú stupňovité tarify so vzrastajúcou sadzobnou jednotkou alebo so sadzobnou jednotkou najprv klesajúcou a v ďalšom priebehu opäť stúpajúcou

smerová tarifa

tarifa platná len v jednom smere, napr. tarifa platná len pri vývoze cez určitý prístav; tarifa platná pre spätný náklad (zo stanic, z ktorých by sa vozili prázdne vozne)

smerovacia cesta

cesta, po ktorej sa má zásielka prepraviť. Je uvedená v smerovacích

predpisoch, ktoré sú vo vnútrozemskej preprave internými predpismi železnice, vo sväzových tarífach sú súčasťou tarify. Použitie smerovacej cesty je podmienkou pre výpočet dovozného podľa sväzovej tarify

stupňovitá tarifa s nastavovanou sadzbnou jednotkou

stupňovitá tarifa, ktorej sadzby sa tvoria tak, že sa k výpravnému a k sume vypočítanej podľa sadzbovej jednotky platnej pre vzdialenosť prvého stupňa pripočítajú (nastavujú) sumy vypočítané podľa sadzbovej jednotky platnej pre vzdialenosť druhého, tretieho atď. stupňa

stupňovitá tarifa s prepočítanou sadzbnou jednotkou

stupňovitá tarifa, ktorej sadzby sa počítajú z výpravného a len z jednej sadzbovej jednotky, a to jednotky platnej pre vzdialenosť, na ktorej sa sadzba počíta. Neprihliada sa na sadzbné jednotky pre menšie vzdialenosti

súborný tarifný názov

tarifný názov tovaru, ktorého všeobecný význam je širší a ktorého použitie je pre pomenovanie určitého tovaru tarifu vylúčené (napr. ako „čerstvé ovocie“ možno v nákladnom liste pomenovať čerstvé jablká, ale nie pomaranče, pretože pre južné ovocie určuje tarifa vyššiu tarifnú triedu)

subvenčná tarifa

tarifa, ktorá poskytuje nepriamu podporu určitým hospodárskym odvetviam

susedská tarifa

priama tarifa pre prepravu medzi dvoma susediacimi železnicami bez formálnej tarifnej sväzovej organizácie železníc

súťažná tarifa = konkurenčná tarifa

tarifa, ktorej účelom je odstraňovanie súťaže cudzích železníc alebo iných dopravných prostriedkov (napr. automobilov)

sväzová preprava

priama preprava, pre ktorú bola vydaná priama sväzová tarifa

sväzová tarifa

priama tarifa platná pre prepravu medzi stanicami určitých oblastí rôznych železníc, ak zúčastnené železnice vytvorili tarifný sväz s jednotným vedením a odúčtovaním

sväzové dovozné

dovozné stanovené podľa sväzovej tarify

štvoruholníkový kilometrovník = obojstranný kilometrovník

forma kilometrovníka, v ktorom kilometrické údaje tvoria štvoruholník, lebo všetky stanice tabuľky sú obsiahnuté v abecednom poradí v hlavičke i v kolmom smere (každá vzdialenosť je uvedená dva razy)

tarifa = sadzbník

verejne vyhlásený zoznam cien (napr. železničná tarifa, poštová tarifa)

tarifa dopĺňujúcich poplatkov

časť Tarifnej rukoväte (TR 1) obsahujúca prehľadné zostavenie dopĺňujúcich poplatkov

tarifa s námornými prístavmi

tarifa pre prepravu tovaru s námornými prístavmi. Môže podporovať rozvoj určitých prístavov proti iným, najmä zahraničným, môže to byť tarifa pre získanie prepravy určitým železničným traktom alebo môže podporovať vývoz a dovoz výrobkov cez námorné prístavy

tarifná cesta

cesta, po ktorej sa počíta dovozné; je to spravidla najkratšia cesta

tarifná degresia

zjav, keď tarifná sadzba je tvorená na základe jednotkových sadzieb klesajúcich pri vzraste tarifnej vzdialenosti

tarifná diskriminácia

zásada, podľa ktorej platia pre tovar cudzieho štátu drahšie tarify než pre tovar vlastného štátu, alebo drahšie tarify pre tovar jedného cudzieho štátu než pre tovar iného cudzieho štátu

tarifná doložka = tarifná klauzula

osobitná podmienka pre použitie zľavenej tarify, ktorá musí byť splnená buď pred prijatím zásielky na prepravu, alebo po odbere zásielky; spravidla musí odosielať doložku zapísať do nákladného listu a prijímateľ je povinný doložku splniť

tarifná doložka o množstve = kvantitatívna tarifná klauzula

tarifná doložka určujúca podmienku, že sa v určitej lehote prepraví tarifou určené množstvo, alebo že sa prepraví určité množstvo, napr. celý vlak alebo časť vlaku

(Pokračovanie)

**ZÁKLADY FRANCÚZSKO-SLOVENSKEJ PAPIERENSKEJ
TERMINOLÓGIE**

assortisseur	triedič
bande de papier	papierová dráha
batterie	mliet
blanchiment	bielenie
blanchir	bieliť

bois	drevo
bois de conifères	ihličnany
bois feuillu	listnáče
carton	lepenka
cellulose	celulóza
chaux	vápno
collage	glejenie
copeau	štiepka
coupeuse à bois	sekačka štiepok
cuisson	várka
cylindre sécheur	sušiaci valec
défibrer	rozvlákňovať
dégazer	odplyňovať
eau collée	biela voda
échangeur de température	výmenník tepla
écorcer	odkôrňovať
écorceuse	odkôrňovač
égouttage	odvodňovanie
épaisseur	zahusťovač
épicea	smrek
épurateur	triedič
évaporateur	odparka
fabrique de pâte	celulózka
fermentation	skvasovanie
feuille	hárok
feuille de papier continue	papierová dráha
feutre	plstenec
fibre	vlákno
four	pec
four de récupération	regeneračná pec
indice d'éclatement	pevnosť v prietlaku
laveur	práčka
lessivage	várka
lessive	kvapalina
lessive blanche	biely lúh
lessive de cuisson	varná kvapalina
lessive noire	čierny lúh
lessiveur	varák
lessive usée	výlúh
lignine	lignin
longueur de rupture	tržná dĺžka
machine à papier	papiereňský stroj

mélangeur	miešačka
meuler	brúsiť
papeterie	papiereň
papier	papier
papier cristal	pergamín
parchemin	pergamén
partie humide	mokrý časť (papiereňského stroja)
pâte de bois	buničina
pâte mécanique	drevovina
pâte semi-chimique de bois	polobuničina
pile raffineuse	mlecie zariadenie, mlyn
pin	borovica
pompe	čerpadlo
presse	lis
raffineur	rafinér
récupération	regenerácia
rendement	výťažok
résistance à la déchirure	pevnosť v dotrhávaní
résistance à la traction	pevnosť v ťahu
résistance au pliage	pevnosť v dvojohybe
sapin	jedľa
sécherie	sušička časť (papiereňského stroja)
tambour écorceur	bubnový odkôrňovač
tritrateur	rozvlákňovač
vapeur	para
vieux papier	starý papier
viscose	viskóza
viscosité	viskozita

A. Pásová

POZNÁMKY A DISKUSIE

ĎALŠIE POZNÁMKY K HYDINÁRSKEMU NÁZVOSLOVIU

Albín Okáľ

Poznámky k hydinárskemu názvosloviu [1] uverejnené v tomto časopise sa vzťahovali iba na niekoľko názvov. Neustálených, nesprávne používaných alebo dosiaľ nedefinovaných pojmov je však na tomto úseku oveľa viac. Preto bude prospešné zaoberať sa aj ďalšími.

1. Všeobecné zootecnické pojmy

Hydina je domáce hospodárske vtáčstvo. Kultúrne plemená boli vyšľachtené z týchto druhov:

kury z druhu Gallus gallus (kánkiva),
morky z druhu Meleagris gallopavo,
perličky z Numida meleagris,
husi obyčajné z Anser anser,
husi ľabutie z Cynopsis cynoides,
kačky z Anas platyrhynchos,
kačky pižmové z Cairina moschata,
holuby z Columba livia.

Z praktického hľadiska sa hydina delí na hrabavú, vodnú a holubú. Medzi hrabavú hydinu patria kury, morky a perličky, medzi vodnú husi a kačky. Holuby a perličky z veľkovýrobného stanoviska nemajú ako hydina väčší význam, preto sa nimi ďalej nezaoberám.

Ďalšie chovateľské pojmy:

Broiler (z anglického to broil, čo okrem iného znamená piecť na ražni, opekať). V širšom zmysle (ako medzinárodný názov) sa pod pojmom broiler rozumie mladá jatočná hydina, vykrmovaná (od vyliahnutia až do jatočnej zrelosti) intenzívnym spôsobom. U nás – v užšom zmysle – sa tým rozumie kurča (pečenáč) vykrmovaná od vyliahnutia do 8–12 týždňov na váhu 800 až 1500 gramov.

Dokrm je postup i spôsob kŕmenia a ošetrovania mladej alebo dospелеj jatočne nezrelej hydiny, ktorú treba uviesť do jatočnej kondície.

Jatočná hydina je úžitková hydina určená na zabitie (mäso). Môže byť vykrmená alebo nevykrmená.

Kapún je jatočný intersex, v ktorého organizme bol umelým zásahom znemožnený vplyv produktov vlastných pohlavných žliaz. V širokej praxi sa týmto názvom označuje obyčajne iba kapúnovaný kohút (kohútik). Podobá „kapún“ (v praxi sa hovorí aj kapón) má latinský pôvod. Rimanovia kapúnovali kohútov žeravým železom a kastráty označovali výrazom „capones“ [2]. V češtine sa používa názov kapoun, v ruštine kaplun, v poľštine kaplon, v nemčine Kapoun, v angličtine capon.

Kapúnovanie je umelý zásah, ktorého vplyvom sa zo samca stáva intersex – kapún. Robí sa to dvojakým spôsobom:

- kastrovaním, t. j. odňatím pohlavných žliaz alebo ochromením ich činnosti,
- chemizovaním, t. j. vpravovaním do tela takých prípravkov, ktoré paralyzujú účinok produktov vlastných pohlavných žliaz na organizmus (napr. hormonálne kapúnovanie).

Kondícia (telesná) je súčasný výživný a zdravotný stav živočicha,

ovplyvňujúci jeho vykonosnosť, resp. úžitok. Závisí hlavne od vonkajších podmienok prostredia. U hydiny sa rozoznáva kondícia chovná (plemenná), chudá (hladová) a jatočná (výkrmná).

Konštitúcia (telesná) je súbor dedične založených vonkajších i vnútorných vlastností živočicha, ktoré podmieňujú jeho stály charakter, teda jeho úžitkovosť, odolnosť a vytrvalosť. Jej vývin závisí od spôsobu odchovu živočicha. U hydiny sa rozoznáva konštitúcia pevná (tvrdá), hrubá a jemná.

Kŕmna norma je číselné vyjadrenie potreby živín a vitamínov pre určitý druh (plemeno), vekovú, váhovú alebo úžitkovú kategóriu zvierat, určené na deň a kus. Môže byť orientačná alebo podrobná. Orientačná norma udáva (pre hydinu) iba potrebu stráviteľných bielkovín a všetkých organických živín. Podrobná norma zahŕňa aj potrebu jednotlivých aminokyselín, všetkých organických živín (prípadne aj ich kalorickú hodnotu), jednotlivých anorganických živín a vitamínov.

Kŕmna dávka je množstvo kŕmiv, ktoré zviera dostane na zakrytie kŕmnej normy. Určuje sa na deň a kus alebo na jedno kŕmenie.

Kvôčka prirodzená (pestúnka) je samica v štádiu kvokania, t. j. v období, keď neznáša vajcia, ale má snahu na vajciach sedieť alebo vodiť (istý čas) vyliahnutú hydinu.

Kvôčka umelá je prístroj nahrádzajúci mladej hydine zohrievacu a pŕikryvaciu funkciu prirodzenej kvôčky.

Mladá chovná hydina je tá, čo pochádza z uznaných C alebo B chovov, ale dosiaľ nebola podrobená uznávaciemu konaniu alebo klasifikácii.

Nosnica je samica vtákov v štádiu znášania vajec.

Nosivosť je schopnosť produkovať vajcia.

Odchov je postup i spôsob kŕmenia a ošetrovania mladej hydiny určenej na plemenitbu alebo produkciu vajec. Odchov môže byť prirodzený (pomocou živej kvôčky – pestúnky) alebo umelý (bez nej).

Odchovňa je priestor, v ktorom sa uskutočňuje umelý odchov mladej hydiny. Umelý odchov sa môže diať bez výbehov alebo s výbehmi.

Plemenná hydina je tá, ktorá bola pri uznávanom konaní podľa platných smerníc uznaná za spôsobilú na zaradenie do kontrolovaného C, B alebo A chovu.

Ranosť je spôsobilosť živočicha na rýchly telesný rast a vývoj.

Úžitková hydina je určená na výrobu konzumných vajec alebo výkrm, ale nie na zaradenie do C, B ani A chovov (alebo z nich vyradená). Z toho vyplýva, že aj úžitkové križence (potomstvo z úžitkového križenia) treba považovať za úžitkovú hydinu.

Výkrm je postup i spôsob kŕmenia a ošetrovania hydiny určenej na jatočné účely.

Výkrmnosť je stupeň vykrmenia živočicha.

Výkrmnosť (krmiteľnosť) je spôsobilosť živočicha nadobudnúť ja-
točnú kondíciu, t. j. produkovať mäso a tuk.

Znáška je počet vajec znesených jednou nosnicou za určité kontrol-
né obdobie.

Zúžitkovačnosť (asimilačná schopnosť) je schopnosť živočicha
využiť krmivo na stavbu svojho tela a tvorbu užitočných produktov (vý-
konov). Jej meradlom je (u hydiny) spotreba živín na 1 kg prírastku
živej váhy alebo produkciu vajec. Tento názov je v slovenčine nový.
V češtine sa tento pojem snažili vyjadriť výrazom „krmiteľnosť“ [3]
alebo „záživnosť“ [4]. Lenže v slovenčine „záživnosť“ znamená výdatnosť
(kalorická hodnota) potraviny, resp. krmiva. „Krmiteľnosť“ preložil Laca
[5] z češtiny ako *krmiteľnosť*. Krmiteľnosť je však významovo totožná
s pojmom „výkrmnosť“. Lacovi (ani lektorom) sa výraz *krmiteľnosť* ne-
zdal dosť výstižný, preto uviedol v zátvorke *využitie živín*. Ak teda po-
doba *zúžitkovačnosť* z jazykového hľadiska neobstojí, treba hľadať iné,
výstižnejšie pomenovanie.

Pojmy organizačné a plemenárske

C chovy sú kmeňové chovy (t. j. najvyšší stupeň chovov), ktorých
hlavným poslaním je zušľachtovanie i dedičné ustálenie vlastností hydiny
a produkcia plemenníkov pre B chovy, A chovy i vlastnú potrebu. C cho-
vy uskutočňujú liahnutie i odchov plemennej hydiny.

B chovy sú plemenné chovy, ktoré zabezpečujú prvé množenie hydiny,
najmä samíc pre A chovy i pre vlastnú potrebu. Uskutočňujú liahnutie,
triedenie a odchov plemennej hydiny.

A chovy sú rozmnožovacie chovy, ktorých poslaním je ďalšie množenie
(i úžitkové križenie) hydiny, t. j. výroba násadových vajec pre liahnutie
úžitkovej hydiny. Liahnutie do ich činnosti nepatrí.

C, B a) A chovy sú usmerňované a kontrolované šítanou plemenárskou
službou.

U chovy sú úžitkové chovy, ktoré majú produkovať konzumné vajcia
a jatočnú hydinu. Odchovávajú si nosnice a vykrmujú hydinu vyliahnutú
z násadových vajec pochádzajúcich z A chovov. Plemenitba do ich náplne
nepatrí. U vodnej hydiny úžitkové chovy podliehajúce zdravotnej kontrole
môžu slúžiť aj na obnovu vlastného kŕdľa. Liahnutie si uskutočňujú buď
samy alebo odoberajú jednodňovú, prípadne staršiu hydinu od liahniars-
kych závodov. Hospodárske jednotky s úžitkovým veľkochovom majú aj
svoj A chov, prípadne i B chov.

Liahniarske závody vykupujú násadové vajcia od A chovov,
uskutočňujú liahnutie a predaj jednodňovej hydiny, prípadne aj odchov

mládok do 6-8 týždňov pre úžitkové chovy. Plemenitba do ich funk-
čnej náplne nepatrí.

Križenie je (z hľadiska zootecnického) párenie jedincov rôznych
pliemien. Potomkovia z križenia sú križence. Križenie sa môže vzťahovať
buď iba na jedince rôznych pliemien toho istého druhu (medziplenné
križenie) alebo rozličných druhov (medzidruhové križenie). V praxi sa
rozoznáva križenie:

- úžitkové, pri ktorom sa na prvej generácii uplatní spojenie alebo
vystupňovanie žiadúcich vlastností oboch pliemien,
- zušľachtovacie, ktorým sa majú určité vlastnosti daného ple-
mena zlepšiť iným plemenom,
- kombinačné, pri ktorom sa dosiahne dedičné spojenie vhodných
vlastností skrižených pliemien,
- vyhladzovacie, ktorým sa má väčšina vlastností určitého ple-
mena (po viacnásobnom opakovaní) nahradiť požadovanými vlastnos-
tami iného plemena.

V hydinarstve majú význam iba typy a, b, c.

Linia je samčie potomstvo pochádzajúce od vynikajúceho plemen-
níka.

Plemenitba je cieľavedomá párenie a rozmnožovanie zvierat (teda
aj hydiny).

Čistokrvná plemenitba (na rozdiel od križenia) sa vzťahuje
na zvieratá toho istého plemena. V zootecnickej praxi sa podľa stupňa
pribuznosti rozoznávajú:

- pribuzenská, ktorá sa vzťahuje na zvieratá pribuzné (inbreeding,
Inzucht). V rámci pribuzenskej plemenitby (do piateho pokolenia) sa
rozišľuje: plemenitba pokrvná, blízka pribuzenská a vzdialená pribu-
zenská,
- nepribuzenská, pri ktorej sa pária zvieratá, čo nemali spoloč-
ného predka aspoň v piatich predchádzajúcich pokoleniach,
- osvieženie krvi je plemenitba, pri ktorej sa použije plemenník
z inej krvnej línie alebo odchovaný v odlišných podmienkach.

Revízia stanica je chovateľská ustanovenie, ktorá za účelom
vylúčenia vplyvov odlišných životných podmienok a objektívneho posú-
denia úžitkovej hodnoty chová vo svojom objekte za rovnakých pod-
mienok hydiny toho istého plemena i chovateľského stupňa od rôznych
chovateľov.

Rodina je vynikajúce samičie potomstvo určitej plemencie (matka
i dcéry).

Rodokmeň je prehľad predkov (rodokmeň predkov) alebo potom-
kov (rodokmeň potomkov) určitého jedinca, slúžiaci na posúdenie jeho
chovnej hodnoty.

II. Podrobné zootecnické pojmy

Podľa doterajších chovateľských skúseností a požiadaviek konzumentov sú v našich podmienkach pre širokú prax dôležité iba uvedené plemená, zostavené v poradí podľa významu, aký budú mať v najbližších päťročniciach.

Hrabavá hydina

Kury:

a) s kombinovanou úžitkovosťou:

New Hampshire,
Sussex,
Plymutky,
Rhode Island, Oravky, Wyandotky;

b) ľahké, nosivé plemená:

Leghornky biele, Vlašky jarabé.

Morky:

a) ťažšie:
Bronzové,
Viržinské;

b) ľahšie:

Beltswilské.

Vodná hydina

Húsi:

Slovenské (české) biele
Podunajské.

Kačky:

Pekínske biele
Khaki cambell
Pižmové.

Kury

Podľa pohlavia sa rozoznáva kohút, t. j. pohlavne dospelý samec a slepka, t. j. pohlavne dospelá samica. Kura je širší pojem ako slepka. Dôkazom toho je skutočnosť, že sa častejšie používa podoba *kuracina*, *kuracie mäso*, *kuracie vajcia* ako *slepačie mäso*, *vajcia* a pod. Aj názov *kurča* (obe pohlavia) a *kurin* je odvodený od výrazu *kura*. V zoologickej terminológii je tiež zaužívané označenie *kura* a *kuravité utáky*.

V chovateľskej i trhovej praxi sa rozoznáva niekoľko pojmov:

Kurča je mláďa kúr od vyliahnutia do veku, v ktorom možno u väčšiny kultúrnych plemien rozoznať jeho pohlavie podľa vonkajších znakov a prejavov, teda bez špeciálnych triediacich metód. Vonkajšie znaky a prejavy sú vyvolané najmä pôsobením hormónov pohlavných žliaz. Vek, v ktorom sa pohlavný dimorfizmus prejaví, závisí najmä od plemennej príslušnosti.

V modernom hydinarstve je oprávnená snaha určiť pohlavie už u jednodňových kurčiat. Pohlavie jednodňových kurčiat možno (za terajšieho stavu techniky) rozoznať opticky podľa pohlavných ústrojov. Pohlavie

jednodňových kurčiat niektorých plemien, ale najmä krížencov (napr. RI♂ x Su♀ alebo NH♂ x Su♀ a iné) sa dá rozoznať podľa farby páperia.

V širšej hydinarskej praxi sa pod názvom kurča obyčajne rozumie mláďa kúr od vyliahnutia do 9–12 týždňov bez chľadu na to, akým spôsobom a kedy bolo jeho pohlavie určené.

Kohútik je samček kúr v štádiu od rozoznania pohlavia do pohlavnej dospelosti (alebo pri výkrme do zabitia).

Mláďka je samička kúr v štádiu od rozoznania pohlavia do zniesenia prvého vajca. Dost často sa namiesto správneho názvu mláďka používa zdobenina *slepačka*, *kurica* alebo *jarica*. Jarica je mláďka alebo mladá slepka vyliahnutá na jar (príslušného roku).

Mladé chovné kury sú mládky i kohútiky; pochádzajú z uznávaných chovov, ktoré ešte neboli podrobené uznávaciemu konaniu alebo klasifikácii.

Mláďa slepka je samica v prvom kontrolnom roku znášky od zniesenia prvého vajca.

Staršia slepka je nosica v druhom a ďalších rokoch znášky. Plemenné kury sú staršie ako 5 mesačné, ktoré boli podľa platných smerníc pri uznávanom konaní (plemenný trh) uznané za spôsobilé na zaraďenie do kontrolovaného chovu (C, B alebo A). Plemenné kury musia mať preukázateľnú úžitkovosť predkov alebo vlastného krďa v prvom roku znášky najmenej:

pre C chov 175 vajec o priemernej váhe aspoň 55 g,
pre B chov 140 vajec.

Plemenný kohút je ten, ktorý bol klasifikačnou komisiou vybraný na plemenitbu.

Úžitkové kury sú kury určené na mäso (výkrm, dokrm) alebo nosiace znášajúce konzumné (prípadne nekonzumné, ale nie násadové) vajcia.

Morky

Mladšie morča je mláďa moriek od vyliahnutia do 8 týždňov.

Staršie morča je mláďa od 8 týždňov do rozoznania pohlavia (14 týždňov).

Mladá morka je samička od rozoznania pohlavia (14 týždňov) do piatich mesiacov.

Mladý moriak je samček od 14 týždňov do 5 mesiacov.

Mladé chovné morky sú morčatá, mladé morky i mladé moriaky z uznávaných chovov, ktoré ešte neboli podrobené uznávaciemu konaniu a klasifikácii.

Plemenné morky sú vyše 5 mesačné morky alebo moriaky, ktoré boli podľa platných smerníc uznané za spôsobilé na zaraďenie do

chovu kmeňového, plemenného alebo rozmnožovacieho. Morky zaradené do uznaného chovu musia mať preukázateľnú znášku predkov alebo vlastného kráďa v prvom znáskovom roku (v druhom roku veku) aspoň:

pre kmeňový chov 55 vajec o priemernej váhe 75 g,

pre plemenný chov 45 vajec,

pre rozmnožovací chov 33 vajec.

Chovné morky sú staršie ako 5 mesačne, určené na produkciu násadových vajec, z ktorých vyliahnuté morčatá sa môžu použiť iba na výkrm alebo doplnenie vlastného úžitkového kráďa.

Úžitkové morky sú morky neuznané pre C, B ani A chovy alebo z nich vyraďené, ktoré možno použiť iba na jatočné účely.

Husi

Húsa je mláďa husí od vyliahnutia do 5 týždňov.

Húska (mladá hus) je samička od 5 týždňov do piatich mesiacov.

Gunárik (mladý gunár) je samček od 5 týždňov do piatich mesiacov.

Mladé chovné husi sú húsatá, húsky i gunáriky pochádzajúce z uznaných chovov, ale dosiaľ nepodrobené uznávaciemu konaniu alebo klasifikácii.

Plemenná hus je samica staršia ako päť mesiacov, uznaná za spôsobilú na zaradenie do kmeňového, plemenného alebo rozmnožovacieho chovu.

Plemenný gunár je starší ako päť mesiacov, uznaný komisiou za spôsobilého na plemenitbu.

Plemenné husi musia mať znášku predkov alebo vlastného kráďa v druhom alebo treťom znáskovom roku aspoň:

pre plemenný chov 16 vajec,

pre kmeňový chov 20 vajec o priemernej váhe 130 g.

Chovné husi (A chov) sú husi staršie ako 5 mesiacov, určené na produkciu násadových vajec, z ktorých vyliahnuté húsatá možno použiť iba na jatočné účely alebo na doplnenie vlastného úžitkového kráďa.

Úžitkové husi sú určené na produkciu jatočných húsat alebo na výkrm.

Kačky

Kačky sú vodná hydina oboch pohlaví, patriaca do zoologických rodov *Anas* a *Cairina*.

Káčka je mláďa kačiek od vyliahnutia do 5 týždňov.

Kačička (mladá kačica) je samička od 5 týždňov do 5 mesiacov.

Káčerík (mladý káčer) je samček od 5 týždňov do 5 mesiacov.

Mladé chovné kačky sú káčatá, kačičky i káčeríky pochádzajúce

z uznaných chovov, ale dosiaľ nepodrobené uznávaciemu konaniu ani klasifikácii.

Plemenná kačica je samica staršia ako päť mesiacov, uznaná na zaradenie do kmeňového, plemenného alebo rozmnožovacieho chovu.

Plemenný káčer je samec starší ako 5 mesiacov, pochádzajúci z kmeňového alebo plemenného chovu, v ktorom dosiahol jeho matka alebo celý krdeľ znášku v prvom znáskovom roku najmenej 80 vajec.

Úžitkové kačky sú určené na jatočné účely.

III. Spracovateľské pojmy

Behák je časť panvovej končatiny zložená z podpätia a prstov.

Drobky sú krk, srdce, pečeň a žalúdok (prípadne aj beháky, pľúca a semenníky) obsekanej hydiny.

Hlava sa rozumie oddelená od krku medzi kosťou tylovou (os occipitale) a prvým krčným stavcom (atlas).

Krk je časť tela, ktorej kostrou sú krčné stavce. Pri obsekanej hydine patrí krk medzi drobky (vonkajšie). V tom prípade jeho koža zostane na tele hydiny (rozrezaná na chrbtovej strane a stiahnutá z krku).

Mŕtva váha je váha zabitej hydiny po vykrvácení a zbavení peria.

Nepoživatelný odpad zahrňuje (u obsekanej hydiny, pre podniky hromadného stravovania a pod.) perie, hlavu, pažerák, črevá, žĺčník, slezinu, hrtan s priedušnicou a pľúcami, krv, podžalúdkovú žľazu (pankreas), beháky, močové a pohlavné ústroje a kostrčnú žľazu.

Niekde, najmä v domácnostiach, ktoré kupujú živú hydinu alebo si ju samy chovajú, do poživatelného odpadu sa zahrňuje aj hlava, beháky, obličky, semenníky (testes), pľúca a krv (vodnej hydiny). Naproti tomu pečeň a pľúca aj iné vnútornosti so zrejmyými príznakmi choroby treba vždy považovať za nepoživatelný odpad.

Nepoživatelnosť znamená nespôsobilosť na uvádzanie do obchodnej siete v podobe potravy pre ľudí. Tým nie je povedané, že by sa časti označené ako nepoživatelný odpad nemohli zúžitkovať po vhodnej úprave (spracovaní) na krmno alebo iné účely.

Obsekaná hydina (ready to cook, Tischfertig) je telo zabitej, vykrvácanej hydiny, zbavené peria, hlavy, behákov, vnútorností a kostrčnej žľazy. Krk, srdce, pečeň, žalúdok (očistený) — prípadne aj beháky — sa predávajú s obsekanou hydinou osobitne zabalené alebo len vložené do dutiny tela.

Poživatelný odpad (z hľadiska priemyslového opracovania jatočnej hydiny) je srdce, pečeň, žalúdok, sadlo a krv vodnej hydiny (ak sa na tento účel osobitne zachytáva).

Vnútornosti sú pažerák, hrvoľ, žalúdok (svalnatý i žľazový), pod-

Zalúčková žľaza, črevá, pohlavné a močové ústroje, hrtan s prídušnicou a pľúcami, srdce, slezina, pečeň a žľezník (holuby ho nemajú).

Vypitvaná hydina je vykrvácaná hydina, zbavená peria a vnútornosti.

Živá váha (ž. v.) je váha živej hydiny zistená určitý čas pred kŕmením (po vyhladnutí).

Vajcia hydiny sa podľa účelu, na ktorý sa majú alebo môžu použiť zadeľujú do troch skupín.

Násadové vajcia sú určené na liahnutie. Z chovateľských dôvodov sa na liahnutie hydiny majú používať iba násadové vajcia pochádzajúce z C, B alebo A chovov.

Potravinárske (konzumné) vajcia sú určené ako ľudská potravina buď na priamu spotrebu, alebo po priemyslovom spracovaní. Majú pochádzať od zdravých nosníca a musia zodpovedať požiadavkám kladeným na ľudskú potraviny. Podrobným názvosloviom potravinárskych vajec sa mienim zaoberať inokedy.

Ostatné vajcia (tých je najmenej) sú také, čo nezodpovedajú požiadavkám kladeným na vajcia násadové ani potravinárske. Bývajú zúžitkované na kŕmne alebo iné (priemyslové) účely.

Týchto niekoľko názvov a poznámok k nim má prispieť k doplneniu a ujasneniu poľnohospodárskeho odborného názvoslovia na hydínarskom úseku. Bolo by vítané, keby vyvolali plodnú diskusiu a tak pomohli zvýšiť terminologickú úroveň aj v tejto oblasti.

LITERATÚRA

1. Okál A., Poznámky k hydínarskému názvosloviu. SON VII, Bratislava 1959. — 2. Bílek Fr., Učebnice obecné zootekniky. Praha 1933. — 3. Beneš J. a kol., Chov zvierat. Praha 1952. — 4. Hlouška J. a kol., Abeceda chovu drábeže. Praha 1959. — 5. Beneš J. a kol., (preložil Laca V.) Chov zvierat. Bratislava 1953.

ZPRÁVY

J. A. Beččíkov: *Internacionálna terminologija v ruskom jazyke*. Moskva 1959, str. 78.

Recenzovaná publikácia podáva charakteristiku medzinárodnej terminológie so zreteľom na jej postavenie a funkciu v ruskom jazyku.

V prvej hlave autor skúma všeobecné otázky. Sem zaraďuje pomenovania pojmov a javov z oblasti politiky, kultúry, vedy, techniky a ume-

nia, no iba také, ktoré sú rozšírené aspoň v troch nepríbuzných jazykoch. Hoci väčšina z termínov sú slová starogréckeho a latinského pôvodu, nemožno obsah medzinárodnej terminológie zužovať iba na „europeizmy“ — slová spoločné všetkým európskym jazykom. Za medzinárodné treba pokladať aj čínske číslovky používané v korejčine a japončine; arabizmy známe v uzbeckom, perzskom, tureckom, indonézskom jazyku a „sovietizmy“ — pomenovania pojmov a javov v období boja za socializmus a jeho výstavbu.

Od slov spoločných viacerým príbuzným jazykom, t. j. takých, ktoré sa dostali do nich ešte v dávnej minulosti zo spoločného slovného základu, líšia sa medzinárodné termíny neskorším prenikaním do jednotlivých jazykov príbuzných i nepríbuzných.

Prezratú lexiku autor pokladá za výsledok vzájomného pôsobenia dvoch národov vo všetkých sférach ľudskej činnosti, medzinárodné termíny cudzieho pôvodu iba za dôsledok vzájomnej kultúrno-historickej výmeny medzi národmi. Preberanie slov cudzieho pôvodu nebolo podľa autora vždy determinované priamo nevyhnutnou potrebou. Preberanie medzinárodných termínov cudzieho pôvodu bolo i je vždy účelné a cieľavedomé.

Za medzinárodný termín, vzhľadom na jeho formu, pokladá autor 1. slovo z niektorého národného jazyka (ak pojem, vec alebo idea, ktorú označuje, stane sa aktuálnou a dôležitou aj pre iné národy), napr. rus. *boľševik*, *soviet*, fr. *garage*, čes. *robot* a pod., 2. slovo vzniknuté v rámci národného jazyka (vzhľadom na jeho morfológické vlastnosti) zo starogréckeho alebo latinského koreňa a niektoorej z medzinárodných morfémy, ktoré v ruštine majú podobu *-ist*, *-izm*, *-acija*, *de-*, *re-*, *anti-*, *a-* atď., napr. *nigilizm*, *nigilist*, *traktorist*, *kombajner*, *kollektivizacija* a iné, 3. slovo, ktorého jedna časť je starogréckeho alebo latinského pôvodu a druhá je z národného jazyka — napr. *kolchaz*, *komsomol*, *cykličnosť* atď.

Skutočnosť, že väčšina medzinárodných termínov je starogréckeho alebo latinského pôvodu, autor vysvetľuje historicky: dôležitosťou latinčiny — jazyka vedy a náboženstva — v stredoveku v západnej Európe a obnovením záujmu o starogréčtinu v 14. stor. v dôsledku odporu voči scholastickej vede používajúcej latinčinu. Východná časť Európy sa oboznamuje so starogréčtinou oveľa skôr. Do ruštiny prenikajú grécke slová prostredníctvom staroslovienčiny v súvislosti so šírením kresťanstva.

Okrem slov gréckych, latinských a arabských (*algebra*, *cifra*, *azimut*, *alkaloidy*, *alkohol* a pod.) ráta autor k medzinárodným termínom aj slová zo súčasných európskych jazykov, napr. námornícke termíny z holandštiny, hudobné z taliančiny, športové z angličtiny a pod.

V druhej hlave sleduje autor špeciálne postavenie a prispôbovanie sa medzinárodnej terminológii v ruskom jazyku. Zdôrazňuje, že medzi-

národná terminológia sa využíva vo vedeckom a technickom štýle, no v období sovietskej vlády vždy viac a viac prerastá tento rámec. Preniká aj na stránky dennej tlače a umeleckej prózy.

Medzi medzinárodnými termínmi a paralelnými ruskými slovami býva obvyčajne sémantická zhoda (nanajvýš s istým štylistickým posunom), pretože ruský ekvivalent vznikol kalkovaním z medzinárodného termínu cudzieho pôvodu (napr. *lingvistika* – *языковед* a pod.). Ruské pomenovania sú však rozšírenejšie, lebo okrem väčšej zrozumiteľnosti majú často aj viac významov, čo ešte väčšmi rozširuje oblasť ich použitia.

Medzinárodný termín cudzieho pôvodu nadobúda neraz nový význam alebo aspoň nový zmyslovo-emocionálny významový odtienok v dôsledku preneseného použitia v kontexte bez špeciálneho zacielenia. Proces determinologizácie (strácania terminologického charakteru) umožňuje rozšíriť a prispôbiť medzinárodný termín cudzieho pôvodu systému jazyka, do ktorého prešiel. Najrýchlejšie menia svoj význam medzinárodné termíny z oblasti prírodných vied. Tým, že sa bohato využívajú v publicistickom štýle, prekonávajú podstatné zmeny, čím postupne strácajú terminologický charakter (napr. slovo *atmosfera*). Avšak okrem determinologizácie zaznamenáva autor pri udomáčovani termínov aj opačný proces – reterminologizáciu (postupné nadobúdanie nového terminologického charakteru). Týmto procesom vysvetľuje prechádzanie niektorých prírodovedeckých termínov k politickým (napr. *masa*, *kríza*, *orgán*, *blokáda* a iné).

Ďalšou formou udomáčovania cudzojazyčného termínu je presun významov v jeho sémantickej štruktúre v súvislosti s rozvojom nového významu. Slovo *klass* používaním v publicistickom štýle nadobudlo časom nový význam, ktorý sa postupne stal hlavným a zatlačil pôvodný význam do úzadia.

Dôležitú úlohu pri procese udomáčovania medzinárodných termínov hrá ich spolupôsobenie s významovo blízkymi slovami v systéme ruskej lexiky. Týmto spolupôsobením sa postupne sľušňuje ich význam (napr. rozdiel medzi slovami *literatúra* a *slovesnosť*).

Gramatický, fonetický a slovotvorný proces prispôsobovania sa je veľmi zdĺhavý a priamo závislý od rozšírenosti slova. Termín len postupne nadobúda vlastnosti slov domáceho pôvodu. Dôkazom toho je častá rodová alebo pádová rozkolísanosť niektorých cudzích slov. Cudzie medzinárodné termíny sa priradujú k istým morfológickým vzorom bez ohľadu napr. na pôvodný gramatický rod cudzieho slova (grécke podstatné mená zakončené na *-as*, *-os* a latinské na *-is* *-us*, *-um* prechádzajú v ruštine zásadne k mužskému rodu, čím samozrejme strácajú aj pôvodný koncovku).

Prejav slovotvorného prispôsobovania vidí autor v snahe pričleniť slovo.

k slovotvorným modelom aktívnym v jazyku. Slovo *patriotstvo* v polovici 19. stor. v ruštine mení sa na *patriotizm*, koncová morféma *-izm* stáva sa produktívnejšou.

Za osobitný prejav slovotvorného prispôsobovania pokladá autor vytváranie slovotvorných hniezd podľa zákonitosti ruského tvorenia slov – napr. *revolucija*, *revolucioner*, *kontrrevolucionnyj*, *kontrrevolucija*, *dorevolucionnyj*, *posterevolucionnyj* a pod.

Z histórie medzinárodných termínov vzhľadom na ruštinu uvádza autor len celkové vymedzenie najdôležitejších období šírenia medzinárodných termínov. Pre internacionalizmy latinského pôvodu je to 15. storočie, gréckolatinského polovica 18. storočia. Napriek tejto skutočnosti za najvýznamnejšie obdobie pre formovanie a udomáčovania medzinárodnej terminológie pokladá 19. storočie.

V závere autor stručne upozorňuje na bohaté a časté prenikanie ruských slov do iných jazykov. Svoje tvrdenie podopiera citátmi z prác akademika Trávníčka a bulharského lingvistu Coneva. Okrem citátov uvádza celý rad príkladov z jednotlivých nepríbuzných jazykov, v ktorých sa udomácnili „sovietizmy“ typu *boľševik*, *generalnyj plan* a pod. Tieto „sovietizmy“ hodnotia sa v príslušných jazykoch už ako medzinárodné termíny.

V závere celej práce autor s hrdosťou konštatuje, že to bolo práve ruské slovo *sputnik*, ktoré v nesmierne krátkom čase preniklo do všetkých kultúrnych jazykov sveta a stalo sa v tej chvíli plnoprávnym medzinárodným termínom.

J. Pikorová

NÁZVOSLOVNÝ ZPRAVODAJ ZEMĚDĚLSKÝ

Názvoslovný zpravodaj zemědělský č. 4 z r. 1958 je venovaný práci Komisie pre poľnohospodárske názvoslovie Československej akadémie pôdohospodárskych vied. Táto komisia začala spracúvať názvoslovný materiál z mechanizácie a elektrifikácie poľnohospodárstva. Zamerala svoju činnosť na sprášovanie termínov, ktoré sa vyskytujú v súvislosti s prekladmi z ruštiny. Vytvorila sa Subkomisia pre mechanizáciu, ktorá sa riadi zásadou, že je účelné zachovať vžitú a všeobecne známe výrazy všade tam, kde neodporujú duchu jazyka ani základným logickým pravidlám o tvorbe odbornej terminológie.

V uvedenom čísle Názvoslovného zpravodaja zemědělského sú ďalej ukázané práce Subkomisie pre mechanizáciu, a to názvoslovie všeobecných pojmov a názvoslovie náradia a strojov na plošnú úpravu pôdy. Vo všeobecných pojmoch sa rozdeľujú stroje a náradia na ručné, záprahové, traktorové, samochoďné, automobilové a lietadlové; ďalej sa triedia podľa

spôsobu pohonu a podľa spôsobu pripojenia na traktor. Náradie a stroje na plošnú úpravu pôdy sa rozdeľujú na smyky, brány, valce, frézy a kultivátory.

V Názvoslovnom zpravodaji zemедělskom č. 5-6 z r. 1958 je krátky úvod o názvosloví prírodných rastlín od dr. K. Sochota. Ďalej je ukážka práce K. Rataja Terminologický slovník prírodných rastlín. Tento slovník obsahuje predovšetkým názvy z poľnohospodárskej časti výroby technickej suroviny pre výrobu textilii a lykových vláknien. Sú v ňom aj hlavne termíny z technológie prírodných rastlín.

Názvoslovný zpravodaj zemедělský č. 7-8 prináša zprávu o šesťjazyčnom slovníku matematicko-štatistických výrazov používaných v poľnohospodárskom výskumníctve, ktorý má slúžiť vedeckým pracovníkom aj prekladateľom ako pomôcka pri štúdiu i prekladaní. Ďalej sú v tomto čísle ukážky z uvedeného slovníka: rusko-česky, poľsko-česky, anglicko-česky, nemecko-česky a francúzsko-česky. Na konci čísla je obsah celého ročníka Názvoslovného zpravodaja zemедělského 1958.

G. Tanušková

ZASADNUTIE ČESKOSLOVENSKEJ NORMALIZAČNEJ KOMISIE PRE TERMINOLÓGIU

Na zasadnutí Československej normalizačnej komisie pre terminológiu dňa 24. septembra 1959 predniesol dr. Fr. Lang, sekretár ISO/TC 37 „Terminológia“, prednášku o úlohách a činnosti ISO/TC 37. Dr. Lang upozornil najmä na metódy a organizáciu terminologickej práce v zahraničí.

V ďalšom sa na zasadnutí prediskutoval návrh ISO/TC 37 na značky a celkovú grafickú úpravu názvoslovných slovníkov.

G. Tanušková

DISKUSIA O POLOVNÍCKEJ TERMINOLÓGIU

Sviž poľovníckych ochranných združení a Poľovnícke ochranné združenie Bratislava-mesto usporiadali 4. decembra 1959 besedu o poľovníckej terminológii. V úvodnej prednáške dr. V. Hečko vysvetlil spoločenské a jazykové podmienky vytvárania slovenskej poľovníckej terminológie a poukázal na mnohé nejasné a nesprávne termíny.

Po obsiahlej diskusii sa prišlo k záveru, že treba oživiť činnosť Komisie pre poľovnícku terminológiu a jej uznesenia postupne uverejňovať na prediskutovanie v časopise Poľovníctvo a rybnárstvo.

G. Tanušková

A. Gácsova

BOJE SLOVENSKEHO ĽUDU PROTI FEUDÁLNEMU ÚTLAKU A VYKORISŤOVANIU

Kniha zhrňuje a rozoberá všetky doteraz známe prejavy odporu slovenského ľudu proti feudálnemu útlaku a vykorisťovaniu. Všetma si nielen roľnícke a banícke povstania, teda vrcholné štádiá odporu slovenských poddaných a baníkov, ale sa zaoberá aj nižšími formami ich boja, ako sú úteky poddaných, rôzne formy poškodzovania hospodárskych záujmov vládnej triedy, napr. odopierania poddanských povinností, nedbanlivá práca na panskom, zámerné poškodzovanie panského majetku, zbojníctvo, banícke štrajky atď.

Autorka knihy už r. 1955 vydala k tejto tematike zberku historických prameňov pod názvom *Dokumente k protifeudálnym bojom slovenského ľudu*, ktorá obsahuje najvýznamnejšie pramene, svedčiace o stáročnom aktívnom boji slovenských poddaných, baníkov a ostatných príslušníkov mestskej chudoby proti feudálnemu útlaku. V svojej novej práci nadväzuje na túto prameňnú publikáciu a rozoberá príčiny, priebeh bojov a ďalších prejavov protifeudálneho boja slovenského ľudu, všima si aj ich výsledky.

Kniha zaujme nielen vedeckých pracovníkov v oblasti histórie, ale aj učiteľov, osvetových a kultúrnych pracovníkov a každého, kto má vzťah k slovenskej minulosti.

SAV 1960, str. 196, brož. Kčs 14,-.

V. Bojňanský

EKOLÓGIA A PROGNOZA RAKOVINY ZEMIAKOV

Na základe výsledkov niekoľko-ročných pokusov, robených v rôz-

nych klimatických oblastiach, po získaní a spracovaní obsiahleho historického a súčasného materiálu o rozširovaní a škodlivosti rakoviny zemiakov na území Európy, ako aj s využitím vlastných laboratórnych pokusov, je rozpracovaná ekológia pôvodu tejto veľmi nebezpečnej karanténnej choroby. V práci sú vymedzené veľmi vhodné, menej vhodné a nevhodné zóny pre uchytlenie, vývoj a škodlivosť rakoviny. Prognozu urobenú pre územie Európy možno ľahko aplikovať na územia iných kontinentov. Rozpracovanie ekológie a prognózy nelenže dopĺňa a opravuje doterajšie znalosti o biológii parazita, ale súčasne otvára široké možnosti praktickému využitiu nových poznatkov na úseku šľachtienia, pestovania a rajonizácie skorých náchylných odrôd, fyto-karantény a boja proti rakovine zemiakov. Základy tejto práce sa prediskutovali na medzinárodnej konferencii o rakovine zemiakov r. 1958. O túto prácu prejavili záujem viaceré európske štáty, ako aj európska a stredo-zemská organizácia ochrany rastlín.

Práca je určená domácim a zahraničným vedeckým inštitúciám, vysokým školám, vedeckým a pedagogickým pracovníkom, riadiacim administratívnym orgánom, ústavom ochrany rastlín. Šľachtiteľom a výskumníkmi. Každá kapitola má obsiahle resumé v ruskej, anglickej a nemeckej reči.

SAV 1960, str. 224, obr. 25, brož. Kčs 9,70.

L. Weismann - D. Povolný
MOL REPNÝ

Práca je z odboru poľnohospodárskej entomológie a jej hlavným cieľom je poskytnúť pre ochranu našich rastlín na vedeckom základe vypracované najvhodnejšie a naj-